

1933-й р. Голодомор

Я Брик Антоніна Павловна народилась в 1927 році 22 мая Житомирської області Брусилівський район село Високе за селом на хуторі.

Після війни в 1945-му році я поїхала в сільсовет в село Високе за метрикою, сказали що архів не сохранився. І дали мені справку на медичне установлення по місту жителя мій возраст. Медична комісія написала мені в метриці возраст мій 1928 рік 22 мая хотя я і протистувала за 1928 рік.

Батько мій Брик Павло Григорович, мати Брик Параска Денисовна жили Житомирська область Брусилівський район село Високе за селом на хуторі.

Після одруження я пишу по паспорту Сулима Антоніна Павловна 1928 року 22 мая. Город Київ, Ленінградського району посьолок Ново-Біличі, улица Юнатская, дом 38. Индекс 252-164 г. Київ 164.

Жили батьки мої за селом на хуторі. На своїй землі. Була велика нова клуня. Клуня з дерева взруб. По одній стороні клуні стояла скотина: кінь, корова і свиня, по другий бік сіно, конюшина, снопи жита, пшениці, овса, проса і гречка. Посередині клуні був ток, де батько молотили снопи. І ще в клуні стояли віз, гарба, плуг, борона.

Хата нова дерев'яна із взруб, велика була хата. По одну сторону в хаті була велика комора, де хранилось все зерно, мука, крупи, скриня. По другу сторону хати, де ми всі жили. А по середині між коморою і хатою були великі сіни. Криниця із бітонних кругів. Садок коло хати. Од дороги хата і садок обсажені оацією і обкопано ровом. Скільки гектарів землі було у батька, я не знаю, но він сів усе: жито, пшеницю, овес, гречку, даже конюшину. Земля батькова була навкруги усадьби.

Дітей в батька було п'ятеро. Сестра старша мене Марія, я, два брата Ваня і Гриша і ще народився маленький Коля. В 1933-му році зима була дуже холодна. В селі панував страшний голод.

Приїхали із сільсовета із оружьем. Повиносили із комори все зерно, муку, крупи, скриню, подушки. Забрали свиню, корову, коня, вози; плуга, борону, все що було забрали. Потом ще приїхали забрали картошку всю, буряки. У сінях була закопана

картошка сіменная, перепороли все штиками, откопали сіменную картошку і забрали всю. Позабирали всі радюжки і драпчуни.

Мама заховала в колиску під малого Колю батькові штани і сорочку. А на себе оділа під низ дві свої спідниці. То що на мамі було то осталось. А малого Колю підняли і витягли с під стяних тряпок батькові штани і сорочку і забрали. Ще був узлик пшоно на печі, то мама накидала на нього тряпок і посадила нас всіх на те пшоно. Виліз один з оружієм на піч, пороскидав нас всіх дітей, витяг те пшоно і забрав. Забрав і ти радюжки с печі, на которых ми спали, и ти драпчуни которыми ми укривались теж забрав.

Забрали і лампу з стіклом, на цей раз все в хаті і навколо хати перерили штиками. Все забрали під чистую. Хата була порожня. Тільки п'ятеро дітей сиділи в купі позгинали голови с переляку, та мама голосила. Їсти не було абсолютно нічого. Перекопували поля шукали гнилу мерзлу картоплю, рвали траву, подорожник, берізку, дикий клевер, квітки та листя окаяний, горобиній щавель, сушили ліпили ліпюшки і їли. Варили лободу дику і різни трави.

В селі не було ні одного кота ні собаки, все виловили і поїли. Люди де йшли там падали і умерали. Ходили всі опухшіє як стікляніє, водою поналиваніє. Бо без кінця рвали та варили бур'ян, нахльобаються тиєї зелені з водою та поопухають аж шкура лопалась. Ловили дітей, людей їли. В селі чоловік з жинкою зарізали своє дитя і з'їли, а тоді чоловік і жінку свою зарізав і з'їв та і сам умер з голоду. Фамилії їхньої я не знаю, бо ми жили на полі на хуторі, то в селі я нікого не знала.

На хуторі жила сім'я по фамилії Бруньки, у них було дуже багато дітей, то від голоду померли усі діти і уся сім'я повністю вимерла. Страшно було виходити з хати щоб не зловили і не з'їли. Люди в селі вимерали сім'ями. Таке було що не було кому і хоронить. Їздили по дворах великою гарбою (возом), собирали мертвих і скидали в гарбу, а потім одвозили і висипали в ями та прикопували. З села до нас пришли два дядьки до нашого батька. Вони ішли на заробітки в Мариуполь і пришли по батька, щоб він теж з ними ішов на заробітки. Мама умовляла батька, щоб батько нікуди не йшов, но батько не послухав маму і пішов з ними на заробітки. Ми всі діти бігли за батьком і просили: тату, ви заробите і принесіть нам хліба. А мама йшла за батьком з маленьким Кольою на руках, плакала і все просила батька: Павлуша вернись, вернись додому. Ми проводили батька і не знали того що ми провождаючи його бачили последній раз.

Повертаючи додому ми всі як мурашки собірали на полі бур'ян щоб наварити тисії зелені та похльобать, бо дуже хотілось їсти. Мама без кінця ходила по полю, рвала бур'ян, викапувала гнилу мерзлу картоплю. Сушила бур'ян, перетирала його і з гнилою картоплею, мишала та ліпила ляпеники вместо хліба та варила у великому баняку бур'ян. І вдруч поштальонша принесла матері гроши і посилку з солоною рибою від батька. Но коли поштальонша узнала, що мама зовсім не грамотна і не вміє даже росписатись, то більш не давали матері нічого. Сами забірали посилки і гроши. А пісьмо тоже було вмісті с посилкою, в якому він писав де він находиться і що там робить. Писав, що буде висилати посилки і гроші. Та скільки мама вже неходила на пошту, то був один отвіт: немає нічого від Павла.

Та ось нова біда, обложили дуже великим налогом наше обистя. Забрали усю землю. Вишли орачі с председательом сільсовета і оборали навкруги все. Остався двір, садок і стежка до клуні. В нас від хати до клуні стежка була, а по бокам стежки огород. З одної сторони стежки була клубника та різна огородина, по другу сторону картошку садили. Відрізали поле даже увесь огород одрізали.

Умерла старша сестричка Марія. Діти опухшіє всі від голоду і мама сама опухша. Всі як стікланіє поналиваніє водою. Мама наварила тисії зелені з бур'яну, насипала у велику миску, посадила нас навкруги миски, начали всі хльобать ту зелень даже не сольоную, бо й солі не було. Братік Ваня підняв ложку до рота з тисію зеленію та вже не зміг донести її в рот. Рука повільно почала опускатись з ложкою вниз. Головка зробилась в'яла і начала опускатись вниз і туловище пошатнулось. Мама закричала Ваня! схватила його на руки, начала його тормошити, но он уже був мертвим. Мама була сама обезсилена, та не було кому і ямки викопать. Мама сама ходила довбала ямки, а діток обматувала тряпками і на своїх руках заносила і ложила їх в ямки, потом присипала їх землею. За цими дітками померли іще два братіка, мама і цих похоронила сама так як тих двоє діток. Обмотала тряпками, занесла їх і засипала землею.

Не задовго після похорон діток явився до нас в хату преседатель сільсовета. Вийняв із кармана якусь бомажку, пидишов до мами, щось їй прочитав і наказав мамі збиратись і вийти геть с хати. Мама зібрала щось там в узялик. Він взяв з полицки в свої руки замок с ключом і наказав; ну виходьте, ато я буду хату замикати. Ми з мамою вишли і він вишов в слід за нами, закрив двері, замкнув і ключ положив собі у карман.

Да, забула, коли ми з мамою були ще в своїй хаті, перед тим як мали нас вигнати з нашої хати, один дядя заховався до нас наніч на чердак, так як його ловили на

висилку і він ховався, щоб його не забрали. В ту ніч пришли до нас дядьки з оружьем, заставили маму, щоб вона двері очинила... А на чердак вилазили в сінцях по драбині. Стали кричати на його, виходь, ми знаєм що ти на чердаку, а то будемо стрілять. Стояли ми з мамою теж в сінцях і дивились. Той дядя, що на чердаку був, підняв руки в гору і підишов на край чердака з піднятими руками. В нього вистрилили і він упав у сінці на землю мертвий. Тоді його взяли за ноги і потягли з хати. Ми з мамою всю ніч не могли тоді спати.

Після того як председатель сільсовета вигнав нас з нашої хати, мама зі мною пішла в село до якихось людей. Там жила старенька бабця, тьотя і в неї двоє дітей, два хлопця. Один був год чотирнадцять, а другий трохи менший. Ми з мамою там побули один день, а на другий день мама з цією тьотью пішли в церкву. Після церкви мама ввечері дуже плакала. Полягали усі спати, а коли рано встала я, то мами уже не було. Вона залишила мене, щоб ця тьотя мене дуже рано вранці підкинула під сільсовет. А сама пішла роботи шукати.

Тьотя мені наказала, щоб я не говорила нікому як фамілія і як звати батька і матір, і де ми жили, бо не візьмуть у приют, коли узнають чия ти. Повела мене тьотя, щоб ніхто не бачив хто підкинув, посадила під сільсовет. І там я просиділа пошти до вечора. Потом мене забрали в сільсовет, передали в приют.

Мама робила в совхозі "Озирна". Робила временно, по договору. По окончанії договорної роботи пришла знов в своє село з надією, що може прийшов її чоловік, або яка вісточка уже є за її Павлушу. Но батько так і не приходив у село і ніякої вісточки за нього не було. Вона узнала що я ище жива і що в приюті.

Пришла до приюту мене забирать. Ворота були на замку в приют, і її не пускали до мене. Но діти мені сказали що моя мама пришла за мною, а мене їй не віддають і не пускають до мене. Я дуже зраділа і побігла до забора, щоб перелізти через забор до матери, недобігла до забора, ноги підкосились, упала и потеряла сознание. Тоді няня взяла мене на руки і винесла мамі. Забрала мене мама, пішла зо мною роботу шукати.

В двох ішли пішки до Київa, по дорозі вскрізь, де були яки радгоспи чи ще яки роботи, ми заходили і мама просилася на роботу. Вскрізь відмовляли нам. Говорили, що вже нам робочих не потрібно і з дітьми ми не приймаєм. Довго ми йшли до Київa пішки і вскрізь чули одне: з дітьми ми не приймаємо.

Дойшли до річки Ірпінь. Сіли відпочивати коло річки, повмивались, ноги помили. Мама говорить: доню що нам робити, ми вже помрем з голоду, ніхто нас не бере

на роботу і немає нам вже куди дітись. І хати немає в нас. Я подумала трохи і кажу матері; мамо, нам нетреба вдвох умирати. А що ж нам робить - запитала мама. А ти утопи мене, а тебе саму приймуть на роботу. А якже я тебе утоплю? Ти ж вплинеш на верх. Мамо у тебе єсть хустина на голові, ти її зними, завяжи у хустину каминець, привяжи мені до шийки і кинь мене туди у воду де глибоке. Я тоді не впливу і умру, а тебе тоді приймуть на роботу і ти будеш жити. Мама розплакалася сказала: ні доню, я тебе не буду топити, будем уже вдвох помирати.

Їхав дядько з нашого села, побачив нас, пишишов до нас. Респитав куди ми йдемо, мама все йому респовіла, що вже прийдеться нам помирати. Я була зовсім квола. Єлі дихала вже. Дядько відрізав нам хліба і посовітував що тут недалеко єсть радгосп "Хутор Чайка", постарайтеся якомсь добраться до цього радгоспа. Може якраз вам пощастить.

Мама допиталась до радгоспу, а дощ такий йшов, просто ливень, мама мене заховала у кущі і сказала сидіти поки вона прийде. А сама пішла шукати директора. Знайшла і стала дуже проситись на роботу. Директор сказав, що у нас уже більш не треба робочих. Но мама уже так просилась да плакала, казала що вже помре від голоду, директор пожалів і прийняв маму на роботу. Дав у опщежитії кровать. Наказав у кухні покормить матір. Но мати не їла, а все що їй дали, злила в казанок і увечорі витягла мене с кущів, забрала в опщежитіє удвох поїли те що їй дали.

Вранці знов удвох поїли те що їй дали на кухні і заховала мене, сама пішла на роботу. Но отошчала, опухша і її пайок ми вдвох їли, то вона не могла виконувати свою норму полоть. Все отставала від других женщин. Тоді мене стала брати на поле, щоб я їй помагала. Показала мені як треба вибирати бур'ян. Сама сапою сапала, а я вибирала за нею бур'ян.

Одного разу директор виїхав на поле і побачив мене що я вибираю бур'ян, тихенько пошов за мною подививсь як я вибираю, чи не виріваю городину. Потом підішов до мами і спросив, а це в тебе хто? доця. Тиж сама на роботу просилась і мама респовіла, що мене заховала тоді в кущах. Директор сказав мамі прити до нього в кабинет після роботи. Мама знала, чим це все пахне. Пішла до нього і директор сказав мамі, що він маму увольняє тому що з дітьми не приймають на роботу. Мама як непросилась, но він і слухать не хотів.

Но потом спросив а що ти іще вмієш робити? Мама отвітила все вмію робити. Я в озирні робила сарай із самана. Тоді сказав директор, ну от що, а ти вмієш робити із самана сарай? Якщо зробиш нам сарай, то тоді оставлю тебе робити. Дав мамі

пайок більший і на мене ще назначив пайок і кровать поставив мені другу. Мама була як бригадир, все робили плотники і другіє робітники так як мама говорила.

І таким чином ми з мамою залишились в радгоспі "Хутор Чайка". Коли окончили робити сарай, то маму назначив хліб пекти робочим і на кухні варити.

Коли мама вже трохи поправилась і грошей трохи заробила, то попросилась у директора на два дні і поїхала в своє село Високе з надією щось узнать за свого чоловіка Павлушу.

Коли мама приїхала в село, то вже знало все село де наш батько. Получила мама вісточку за свого чоловіка, та дуже недобру. Ти два дядьки которіє забрали батька з собою на заробітки уже повернулись додому без нашого батька. А коли батькови рідни сестри спросили їх, а деж наш Павло, то вони отвітили. Павло остався ще робити. Більш заробити грошей хоче. Но пройшло трохи время і вони вдвох між собою чогось сильно поскадалили. Один із них сказав, що той другий зарізав Павла і собі забрав пошти все, що в Павла було. А Павла вони вдвох з'їли. Сестри боялися подати убійцю на суд щоб ще і їх не порізав. Просили його сестри мою маму, ти Парасю подай його на суд за Павла. Но мама тоже побоялась його трогать. Сказала він і мене заріже ще, а у мене є одне дитя, треба мені хоч це дитя уже спасати од голодної смерті.

І вернулась на свою роботу в радгосп "Хутор Чайка". Більш мама не їздила в своє село. А я поїхала сама в своє село Високе вже аж в 1945-му році за метрикою. І мені розказали мої родичі по батькові, що коли ми з мамою пішли з села, то в нашій хаті зробили сільсовет, бо хата ж була здорова і нова з узруба. А клуню розібрав председатель сельсовета, перевіз на своє подвір'я і поставив собі хату з нашої клуні. З криниці повиягували круги.

Требую, щоб мені видали компенсацію за все батьківське імущество, которе забрав колгосп села Високе Радомишельського району Житомирської області.

Дочка Брик Павла Григоровича

Брик Антоніна Павловна

По мужу Сулима Антоніна Павловна

індекс 252-164

г. Київ, вул. Юнатська, дом 38

22/IX - 1990